

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 9, Issue 4, December 2021, p. 48-63

Received	Reviewed	Published	Doi Number
29.09.2021	22.12.2021	31.12.2021	10.29228/ijlet.52798

**Translation Criticism Within the Context of Semiotics of Translation:
Edgar Allan Poe's Poem "The Conqueror Worm" and Its Turkish
Translations**

*Halise GÜLMÜŞ SİRKINTI*¹

ABSTRACT

This study aims to provide an objective translation criticism by combining semiotics of translation with translation studies in an interdisciplinary approach. Edgar Allan Poe's poem titled "The Conqueror Worm" and its four translations in the Turkish literary system which were translated by Oğuz Cebeci, Dost Körpe, Nebiha Şentürk, and Osman Tuğlu are analyzed comparatively within the scope of semiotics of translation. Poe first published "The Conqueror Worm" in the form of poetry in 1843. In 1845, he incorporated his poem to his short story titled "Ligeia", which he wrote as a horror story. The main theme of the poem titled "The Conqueror Worm" is death and it focuses on the mortality of human beings. However, in the poem, this theme is expressed through implicit signs, and the life of human beings is symbolized by making use of a theater play. This present study examines how these implicit signs, literary language, and the symbolic meanings in the source text are transferred to the target texts by the translators. Four Turkish translations of the poem are analyzed in line with the Systematics of Designification in Translation put forward by Öztürk Kasar, and the translator's decisions are analyzed with a descriptive approach. When descriptive translation criticism is conducted, designificative tendencies have been detected at different rates in the translations. The data obtained reveal that descriptive translation criticism can be conducted within the light of semiotics.

Key Words: Translation criticism, semiotics of translation, literary translation, Edgar Allan Poe.

Çeviri Göstergibilimi Bağlamında Çeviri Eleştirisi Uygulaması: Edgar Allan Poe'nun "The Conqueror Worm" İsimli Şiiri ve Türkçe Çevirileri

ÖZET

Bu çalışmada, çeviri göstergibilimi ile çeviribilim alanlarının disiplinlerarası düzlemde kesişmeleri sağlanarak çeviri göstergibilimi yaklaşımıyla nesnel bir çeviri eleştirisi uygulaması ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmanın araştırma nesnelarini Edgar Allan Poe'nun "The Conqueror Worm" başlıklı şiiri ve bu şiirin Türk yazın dizgesine Oğuz Cebeci, Dost Körpe, Nebiha Şentürk ve Osman Tuğlu tarafından kazandırılmış dört farklı çevirisi oluşturmaktadır. Poe, "The Conqueror Worm" başlıklı şiirini ilk olarak 1843 yılında şiir türünde yayımlamıştır. 1845 yılına gelindiğinde ise şiirini bir korku hikayesi olarak kaleme aldığı "Ligeia" başlıklı kısa hikâyesinin içine eklemiştir. "The Conqueror Worm" başlıklı şiir, ölüm teması üzerine kuruludur ve insanoğlunun fâniliğini anlatmaktadır. Ancak Poe şiirde insanoğlunun faniliğini tiyatro sahnesinin sembolik kullanımı aracılığıyla, örtük göstergeler üzerinden okurla paylaşır. Çalışmada kaynak metindeki bu örtük göstergelerin, sembolik anlamların ve yazınsal dilin çevirmenler tarafından Türkçeye nasıl aktarıldığı incelenmektedir. Şiirin Türkçe çevirileri Öztürk Kasar'ın ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda irdelenmekte, çevirmen kararları nesnel bir çeviri eleştirisinin gereği olarak betimleyici bir yaklaşımla okunmaktadır. Çalışmada gerçekleştirilen betimleyici çeviri eleştirisi sonucunda dört çevirmenin de çevirilerinde anlam evirici eğilimlerin farklı oranlarda saptandığı gözlemlenmiştir. Elde edilen veriler, çeviri eleştirisinde göstergibilimden yararlanılarak betimleyici çalışmaların ortaya konulabileceğini gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri eleştirisi, çeviri göstergibilimi, edebi çeviri, Edgar Allan Poe.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, hgulmus@fsm.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-6585-5961.

1. Giriş

Yazın metni söz konusu olduğunda yan anlamlar, örtük göstergeler, kelime oyunları, söz sanatları gibi eserin estetik değerini arttıran özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu nedenledir ki bir yazın çevirmeninin her şeyden önce iyi bir okur olarak göstergeleri yorumlaması, örtük anlamların bilincine varması gerekmektedir. Söz konusu yazın türü şiir olduğunda, çevirmenleri daha da zorlu bir görev beklemektedir. Kaynak metne bir okuma ve çözümleme modeli benimseyerek yaklaşan çevirmen, anlam arayışında güvende olacak, göstergelerin farkına varacak ve örtük göstergeleri saptayabilecektir (Öztürk Kasar, 2009: 166). Çeviri eleştirisi gerçekleştirecek bir araştırmacının da kaynak metin ve çevirilerine bir okuma ve çözümleme modeli benimseyerek yaklaşması yerinde olacaktır. Öyle ki, göstergebilimin çeviribilime üç farklı açıdan faydalı olabileceğini vurgulayan Öztürk Kasar (2009: 164-166), göstergebilimin söylem düzeyinde okur olarak çevirmene, söylemler arası düzeyde çeviri metni kaynak metin ile karşılaştıran editör ve redaktörlere, söylem üstü söylem düzeyinde ise çeviri eleştirisi yapmak isteyen çeviri araştırmacılarına faydalı olabileceğini belirtir.

Bu doğrultuda, bu çalışmada Edgar Allan Poe'nun "The Conqueror Worm" başlıklı eseri ve bu eserin Türk yazın dizgesinde Oğuz Cebeci, Dost Körpe, Nebiha Şentürk ve Osman Tuğlu tarafından gerçekleştirilmiş olan dört farklı çevirisi, çeviri göstergebilimi doğrultusunda incelenecek ve çevirmen kararları betimleyici bir yaklaşımla Öztürk Kasar'ın (2021) ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda irdelenecektir.

2. Çeviri Göstergebilimi Bağlamında Bir Çeviri Eleştirisi Modeli: Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği

Çeviri eleştirisi, kuram ve uygulama pratiklerini bir araya getiren zengin bir alandır. Bu çalışmada gerçekleştirilen çeviri eleştirisinde, Öztürk Kasar'ın (2021) çeviri göstergebilimi yaklaşımıyla ortaya koyduğu Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği temel alınacaktır. Kaynak metni başka bir dil düzleminde yeniden kaleme alan çevirmenin bu zorlu süreçte bilinçli ya da bilinçsiz olarak başvurabileceği anlamı eviren eğilimleri işaret ederek çevirmenlerin ve çevirmen adaylarının bakış açısını genişletmek isteyen Öztürk Kasar, çeviribilim ve göstergebilimi disiplinlerarası düzlemde bir araya getirerek Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ni (Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği [Öztürk Kasar, 2009; Öztürk Kasar ve Tuna, 2015]) ortaya koymuştur.

Fransız çeviri kuramcısı Antoine Berman'ın kendi çeviri deneyimlerinden esinlenerek oluşturduğu ve on üç biçim bozucu eğilim içeren "Biçim Bozucu Eğilimler Dizgeselliği"nden esinlenen Öztürk Kasar, ilk olarak 2009 yılında "Anlam Bozucu Eğilimler Dizgeselliği"ni ortaya koyar ve 2021 yılında bu dizgeselliği "Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği" olarak günceller. Dizgeselliğin güncel hali çeviribilim araştırmalarında kullanılmaktadır (Kuleli, 2021; Tuna ve Çelik, 2021; Yaman, 2021). Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği'ni Öztürk Kasar şu sözlerle açıklamaktadır:

"Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği çevirmenin anlam arayışı sırasında devreye giren dokuz eğilimi içerir: bu eğilimler anlamın aşırı yorumlanmasından başlayıp her kademedeki anlama daha ciddi bir müdahale getirerek anlamın yok edilmesine kadar varırlar. Eşit bir biçimde üç anlamlandırma alanına dağılan bu dokuz "eğilim" in etkisiyle, dokuz türde anlamı "eğilip bükülmüş" çeviri türü ortaya çıkar" (2021: 27).

Dizgeselliğe göre göstergenin anlam alanının içinde olduğu üç eğilim söz konusudur: anlamın aşırı yorumlanması, anlamın bulanıklaştırılması ve anlamın eksik yorumlanması (Öztürk Kasar, 2021: 29).

Bu üç eğilimde anlamda değişiklikler söz konusudur ancak gösterge anlam alanında kalmakta, anlam alanının dışına çıkmamaktadır. Bu sebeple, bu düzeye anlamlamanın değişim düzeyi adı verilmiştir. Kaynak metinde örtük bırakılmış bir söylemin erek metinde açık hale getirilmesi ya da kaynak metinde mevcut olandan daha fazla bilgi ve içeriğin çevirmen tarafından erek metne dahil edilmesi anlamın aşırı yorumlanması eğilimine işaret etmektedir ve bu eğilim “aşırı çeviri” ve “aşırı anlam”ı beraberinde getirir. Anlamın aşırı yorumlanmasının aksine anlamın bulanıklaştırılmasında, kaynak metinde açık bir şekilde ifade edilen söylemin erek metinde örtük hale getirilmesi söz konusudur. Anlamın bulanıklaştırılması “bulanık çeviri” ve “bulanık anlam”a neden olmaktadır. Kaynak metinde mevcut olan bilgilerin bazılarının erek metinden çıkarılması, anlamın eksik yorumlanması eğilimini işaret etmektedir. Bu durumda, “eksik çeviri” ve “yetersiz anlam” ortaya çıkar ve erek okura eksik bilgi verildiği söylenebilir. (Öztürk Kasar, 2021: 30).

Anlamın kaydırılması, anlamın bozulması ve anlamın çarpıtılması eğilimleri ise göstergenin anlam alanının sınırında olduğu eğilimlere işaret etmektedir. Bu düzey, anlamlamanın dönüşümü olarak adlandırılmaktadır (Öztürk Kasar, 2021: 30). Anlamın kaydırılması, kaynak metinde gerçekleşmemiş bir anlamın erek metne eklenmesi ya da kaynak metinde mevcut olmayan bir yan anlamı çağrıştıracak şekilde çevrilmesi olarak tanımlanabilir. Anlamın kaydırılması eğilimi “eğreti çeviri” ve “başka anlam”a neden olmaktadır (Öztürk Kasar, 2021: 31). Anlamın bozulması başlıklı eğilimde ise kaynak metinden çok farklı, yanlış bir bilginin aktarılması söz konusudur (Öztürk Kasar, 2021: 32). Anlamlamanın dönüşümü düzeyindeki son eğilim ise kaynak metinde anlatılmak istenenin tam tersi bir söylemin erek metne aktarılması olarak adlandırılan anlamın çarpıtılmasıdır. Anlamın çarpıtılması “karşı çeviri” ve “karşı anlam” ile sonuçlanmaktadır (Öztürk Kasar, 2021: 33).

Dizgeselliğin son üç aşamasını anlamın saptırılması, anlamın parçalanması ve göstergenin yok edilmesi eğilimleri oluşturmaktadır. Bu safhada artık anlam alanından çıkmış olduğundan anlamlamanın yitimi söz konusudur (Öztürk Kasar, 2021: 33). Anlamın saptırılması eğilimi söz konusu olduğunda, kaynak metinde aktarılan ile alakası olmayan bir söylemin erek metinde üretilmesi sonucu “aykırı çeviri” ve “aykırı anlam” ortaya çıkmaktadır. Anlamın parçalanması eğiliminde, kaynak metne dair kalıntılar söz konusu olsa da erek metinde anlamsız bir söylem oluşturulur ve bu durum “anlamsız çeviri” ve “anlamsızlık” ile sonuçlanır (Öztürk Kasar, 2021: 34). Dizgeselliğin dokuzuncu ve son eğilimi olan göstergenin yok edilmesi, kaynak metindeki anlamlı bir birimin silinmesi, erek metinden çıkarılmasıdır ve bu eğilim de “çevrilmemişlik” ve “gösterge yokluğu” ile sonuçlanmaktadır (Öztürk Kasar, 2021: 35).

Anlam evirici eğilimlerin hata olarak nitelendirilmediği, aksine zorlu çeviri sürecinde çevirmenin bilinçli ya da bilinçsiz olarak başvurmak durumunda kaldığı yönelimler olarak algılanması gerektiği unutulmamalıdır. Öyle ki, Öztürk Kasar (2021) kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkarak ortaya koyduğu bu dizgesellekle çevirmenin anlam evirici eğilimlerin farkında olmasını sağlayarak olası dönüşüm ve farklılıkları bilinçli bir tercihle ortaya koymasını amaçlamaktadır. Anlam evirici eğilimlerin bilincinde olan çevirmen, yazın metnindeki tuzakların da farkında olacaktır. Dizgesellik yalnızca çevirmenlere değil, çeviri eğitimi alan öğrencilere, editörlere, çeviri eleştirmenlerine ve çeviri araştırmacılarına da fayda sağlamak amacıyla ortaya koyulmuştur.

3. Çeviri Göstergibilimi Bağlamında “The Conqueror Worm” Başlıklı Şiirin ve Çevirilerinin Çözümlemesi

Öztürk Kasar (2009), Emile Benveniste ve Algirdas Greimas tarafından geliştirilen ve Jean Claude Coquet'nin farklı bir yaklaşımla ele aldığı göstergibilimsel çözümleme modellerinden faydalanarak bir göstergibilimsel okuma, yorumlama ve çözümleme modeli ortaya koyar. Öztürk Kasar'ın önerdiği göstergibilimsel çözümleme modeli 19 basamaktan oluşsa da araştırmacıların kendi araştırma nesnelere doğrultusunda uygun basamakları seçerek araştırma yapabilmektedirler (2009: 166-172). Metnin kesitlenmesi, başlık ve ara başlıkların yorumlanması, birincil söyleyen ve tasarlanmış sözceleyenlerin saptanması, bakış açılarına odaklanması, öykü ve söylem zamanı arasındaki ilişkilerin saptanması, anlatı izlencelerinin çözümlenmesi, eyleyenlerin kipsel donanımlarının incelenmesi, söyleyenlerin öznellik dönüşümlerinin saptanması, gerçeğe uygunluğun göz önünde bulundurulması, yerdeşliklerin değerlendirilmesi, çoğul okuma ve anlamlama eksenlerinin değerlendirilmesi, bilmecelerin değerlendirilmesi, sözleşmelerin değerlendirilmesi ve sembolik evrenin değerlendirilmesi olmak üzere 19 alt başlıktan oluşan çözümleme yöntemi oldukça kapsamlıdır (Tuna ve Kuleli, 2017). Bu çalışmada, incelenen araştırma nesnelere doğrultusunda seçilen şiiri çevreleyen öğelerin irdelenmesi, şiirin kesitlenmesi, başlıkların yorumlanması basamakları kullanılmakta, kaynak metin ve çevirileri Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Öztürk Kasar, 2021) doğrultusunda karşılaştırmalı olarak okunmaktadır.

3.1. Şiiri Çevreleyen Öğelerin İncelenmesi: Bir Yazar Olarak Edgar Allan Poe ve Şiiri “The Conqueror Worm”

Edgar Allan Poe, 1809 yılında Boston'da aktris Elizabeth Arnold Hopkins Poe ile aktör David Poe'nun ikinci oğulları olarak dünyaya gelir (Kennedy, 2001: 19). Ancak Poe daha dokuz aylıkken babası David'in evi terk etmesi ve iki yaşına bastığında annesi Elizabeth'in de hastalanıp vefat etmesi üzerine küçük yaşta zorlu bir yaşam sürmeye başlar. Poe, Richmond'ta yaşayan ve çocukları olmayan John Allan ve Frances Allan isimli çift tarafından yetiştirilir ancak aile hiçbir zaman onu evlat edinmez (Fisher, 2008: 2). Allan çifti sayesinde küçük yaşta eğitim alma fırsatına erişen Poe, beş yaşına geldiğinde okumayı yazmayı öğrenmiştir (Kennedy, 2001: 20). Poe üvey annesi Frances'e çok düşkündür ancak annesi Elizabeth gibi kronik hastalıklardan müzdarip olan Frances, 1829 yılında dünyaya gözlerini yumar (Kennedy, 2001: 20). Poe, 27 yaşına geldiğinde kuzeni Virginia ile evlenir ancak 11 yıl sonra eşi Virginia da verem yüzünden vefat eder (Fisher, 2008: 7). Virginia'nın ölümünden iki yıl sonra Poe, 40 yaşında vefat eder. Poe'nun sürdürdüğü zor yaşamın etkilerini eserlerinde de görmek mümkündür. Poe hayatı boyunca hep kasvetli, karanlık, gotik ve ölüm teması üzerinde dönen öyküler ve şiirler kaleme almıştır. Poe'nun daha küçük yaşlarda vefatlar ve hüznle geçen yıllarının etkisi bu çalışmaya konu olan “The Conqueror Worm” başlıklı şiiri dahil olmak üzere birçok eserinde işlenen ölüm temasında kendini göstermektedir.

Poe, bu çalışmanın araştırma nesnesi olarak seçilen “The Conqueror Worm” isimli eserinde de ölüm temasını işlemektedir. İnsanoglunun ölümden kaçışı olmadığını, galip gelenin her zaman ölüm olacağını anlatan bir şiir kurgulamıştır. 19. yy.'da ölümün kutsallığı üzerine eser kaleme almanın oldukça yaygın olmasına rağmen, Poe'nun eseri ölümü kaçınılmaz kötü son olarak ele aldığından dönemin yaygın temasına bir başkaldırı niteliğindedir.

Poe, “The Conqueror Worm” başlıklı şiiri ilk olarak 1843 yılında editör olarak çalıştığı *Graham's Magazine* başlıklı dergide şiir olarak yayınlamıştır. Ancak 1845 yılına gelindiğinde Poe bu şiiri, 1838 yılında kaleme alıp *American Museum* başlıklı dergide yayınladığı bir korku hikâyesi olan ve en

beğendiği hikâyelerinden biri olduğunu belirttiği (Fisher, 2008: 74) "Ligeia" isimli hikâyeye anlatıcının ölüm döşeğindeki eşine okuduğu bir şiir olarak ekler. Bu kez söz konusu şiir, hikâyenin içinde *New York World Gazetes'i*nde basılır. "Ligeia" isimli hikâyede anlatıcının eşi Ligeia ciddi bir hastalığa yakalanır ve Ligeia ölmeden önce "The Conqueror Worm" isimli şiiri yazarak eşinden, yani anlatıcıdan şiiri kendisine okumasını ister. Anlatıcının şiiri okumasının ardından da Ligeia ölür. Poe her ne kadar iki eseri ayrı ayrı kaleme almış olsa da temaları örtüştüğünden şiiri öykünün içine eklemiştir.

"The Conqueror Worm" başlıklı şiirin anlam evreni incelendiğinde meleklerin bir tiyatro oyunu izlemekte oldukları görülmektedir. Ancak oyuncuların kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmadıkları özellikle belirtilmektedir. Sahnede beliren bir canavar tüm oyuncuları yer ve bu görüntü karşısında dehşete düşen melekler sahneyi terk eder. Meleklerin izlediği tiyatro sahnesi fani insan ömrünü, canavar ise ölümü temsil etmektedir.

3.2. Şiirin Kesitlenmesi

Göstergebilimsel çözümlemede önemli bir yer tutan kesitleme işleminin, metnin parçalara ayrılarak kolay bir şekilde incelenmesine olanak sağladığı söylenebilir (Öztürk Kasar, 2009: 166). Her metin araştırmacının eseri ele alacağı bakış açısı doğrultusunda farklı şekillerde kesitlenebilir. Kesitleme, metni daha kolay incelemek ve anlamı oluşturan öğeleri saptamak için önemlidir. Anlatıcının değişmesi, bakış açısının değişmesi, kahramanların değişmesi, zamanın değişmesi, uzamın değişmesi kesitlemede kullanılabilecek ölçütlerden bazılarıdır.

"The Conqueror Worm" başlıklı şiir beş sekizlikten oluşmaktadır. İlk sekizlikte okura bunun bir gala gecesini olduğu, meleklerin seyirci konumunda salonda oyunu bekledikleri ve arka planda çalan müzik tanıtılır. İkinci sekizliğe gelindiğinde bu kez bu tiyatro oyununda yer alan oyuncular ve bu oyuncuların emri altında oldukları efendileri okurla buluşturulur. Üçüncü sekizlikte oyuncuların bir şeye ulaşmaya çalıştıkları ancak bir türlü ulaşamadıkları, oyunun boşa harcanan bu çaba üzerine yoğunlaştığı ve oyunun konusunun delilik, günah ve korku olduğu belirtilir. Dördüncü sekizlikte ise bir anda sahnede sürpriz bir konuk belirir ve bu sürpriz konuk tüm oyuncuları yiyerek yok eder. Oyuncuların bu halini gören melekler ise gözyaşlarına boğulurlar. Beşinci sekizlikte oyun biter, perde kapanır. Bu oyunun bir trajedi olduğunu kabul eden melekler de gökyüzüne yükselir. Görüldüğü üzere, her sekizliğin şiirin anlam evreninde farklı bir rolü vardır. Bu yüzden bu çalışmada benimsenen kesitleme sekizlikler doğrultusunda yapılmıştır. Her ana kesit de kendi içinde alt kesitlere ayrılmış, içerikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. "The Conqueror Worm" Başlıklı Şiirde Ana ve Ara Kesitler

1. kesit	Birinci Sekizlik	Tiyatro ve seyirciler	Tiyatro salonu Seyirciler Arka plan müziği
2. kesit	İkinci Sekizlik	Oyuncular ve efendileri	Oyuncuların tanıtılması Oyuncuların efendileri
3. kesit	Üçüncü Sekizlik	Oyunun içeriği ve konusu	Oyunun içeriği Oyunun konusu
4. kesit	Dördüncü Sekizlik	Sürpriz konuğun sahneye çıkışı	Sürpriz konuk Ağlayan melekler
5. kesit	Beşinci Sekizlik	Hazin son	Perdeler kapanıyor Değiştirilemeyen son

3.3. Şiirin Biçimsel Analizi

Beş adet sekizlikten oluşan şiirin her bir kıtasında sekiz dize bulunmaktadır. Şiirin uyak düzeni her kıtada aynıdır. Tüm kıtalar, ABABCBCB uyak düzeni ile kaleme alınmıştır. Şiirde birçok dizede “mutter and mumble”, “hither and thither”, “Out – out are the lights – out all!” gibi sözcük oyunları ile ahenk yakalanmaya çalışılmıştır.

Tüm çevirmenler kaynak metni şiir olarak çevirmiş olmalarına rağmen yalnızca Osman Tuğlu şiiri kaynak metnin kafiye düzenine uygun olarak ABABCBCB şeklinde uyaklı şekilde Türkçeye aktarmıştır. Diğer çevirmenler kaynak metnin dize sayısına bağlı kalırken Nebiha Şentürk, “Ligeia” isimli hikâyede bu şiiri Ligeia’nın ağzından yazılmış şekilde değiştirmiştir.

Tablo 2. “The Conqueror Worm” Başlıklı Şiir ve Çevirilerinde Uyak Düzeni

KM Uyak Düzeni	Osman Tuğlu Çevirisi	Oğuz Cebeci Çevirisi	Dost Körpe Çevirisi	Nabiha Şentürk Çevirisi
A	A	-	-	-
B	B	-	-	-
A	A	-	-	-
B	B	-	-	-
C	C	-	-	-
B	B	-	-	-
C	C	-	-	-

4. “The Conqueror Worm” ve Türkçe Çevirilerinin Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği Bağlamında Karşılaştırılması

Bu bölümde, kaynak metin ve çevirileri ana kesitlere bölünerek ele alınmakta ve karşılaştırmalı olarak okunmaktadır. Bu okumada kesitlerdeki göstergelerin çeviri metinlere nasıl taşındığı, kaynak metindeki anlam evreninin çeviri metinlerde ne şekilde oluşturulduğu betimleyici bir yaklaşımla incelenmektedir.

Poe’nun “The Conqueror Worm” isimli şiiri ve bu şiirin Türk yazın dizgesindeki dört farklı çevirisi, çalışmanın bütüncesini oluşturmaktadır. Söz konusu şiir Oğuz Cebeci, Dost Körpe, Nebiha Şentürk ve Osman Tuğlu olmak üzere dört farklı çevirmen tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Çevirilerin yayın künyeleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 3. “The Conqueror Worm” şiirinin Türk Yazın Dizgesindeki Çevirileri

Kitabın Adı	Çevirmen	Yayınevi ve İlk Yayın Yılı
Edgar Allan Poe: Bütün Şiirleri	Oğuz Cebeci	Oğlak Yayınları, 1999
Edgar Allan Poe Bütün Hikayeleri	Dost Körpe	İthaki Yayınları, 2002
Kuzgun	Nebiha Şentürk	Fantastik Kitap Yayınları, 2011
Edgar Allan Poe: Şiirler ve Anılar	Osman Tuğlu	Kabalıcı Yayınevi, 2017

Bu çalışmada, Edgar Allan Poe’nun “The Conqueror Worm” başlıklı şiiri ve bu şiirin dört farklı çevirisi Öztürk Kasar’ın Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği doğrultusunda karşılaştırmalı olarak okunmakta ve çevirmen kararları betimleyici bir yaklaşımla irdelenmektedir. Çeviriler incelenirken

göstergebilimsel kesitleme temel alınmakta, her bir kesitte metnin anlam evrenini oluşturmada önemli görev üstlenen göstergeler üzerine odaklanılmaktadır.

4.1. Şiirin Başlığının Yorumlanması ve Çevirilerin Karşılıklı Okunması

Okurun yazın metni ile ilk buluşma noktası olan başlıklar, metnin anlam evrenini oluşturan önemli bir parçadır. Anlatıya dair ipuçları sunarak okuru anlamlı bir bütüne yönlendirebileceği gibi okurun yolunu şaşırması için de kurgulanabilen başlıkların bir amaç doğrultusunda orada bulduklarının farkında olmak ve çözümlenmeye dahil etmek önem taşımaktadır (Öztürk Kasar, 2009: 166). Kaynak ve erek metinlerin başlıkları aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 4. *Şiirin Başlığı ve Çevirileri*

Edgar Allan Poe	The Conqueror Worm
Oğuz Cebeci	Fatih Kurtçuk
Dost Körpe	-----
Nebiha Şentürk	Fatih Kurtçuk
Osman Tuğlu	Fatih Kurtçuk

Eserine “The Conqueror Worm” başlığını uygun gören Poe’nun örtük bir başlık tercih ettiği söylenebilir. “Kazanmak, fethetmek, ele geçirmek” (The Oxford Dictionary of American English, 2005: 143) anlamlarına gelen “conquer” fiilinden türemiş olan “conqueror” sözcüğü “kazanan, fetheden, galip gelen, fatih” (The Oxford Dictionary of American English, 2005: 143) anlamlarına gelmekte, “worm” ise “solucan, kurt, kurtçuk” (The Oxford Dictionary of American English, 2005: 801) gibi yumuşak vücutlu, bacaksız ve omurgasız küçük hayvanları işaret etmektedir. Galip gelen/fetheden solucan/kurt söylemi okura şiirin içeriği hakkında çok bilgi vermemekte, içeriği örtük bırakmaktadır. Yazarın kurt gibi küçük bir hayvanın nasıl bir şeyi fethedeceğine dair okuru sorgulamaya yönlendirdiği de düşünülebilir. Eser, insanoğlunun ölümden kaçışı olmadığını anlatır. Bir insan öldüğünde deri ve kemikleri kurtlar ve bakteriler tarafından tüketilir ve çürütülür. Bu noktada galip gelen, ölmüş insan vücudunu yiyen kurtçuklardır.

Ölüm temasıyla örülü şiirde insanoğlunun ölümden kaçışı olmadığı, ölümün hep galip geldiği göz önünde bulundurulduğunda kurtçuğun insanoğlu karşısında her seferinde zafer kazandığı vurgusu kolayca anlaşılabilir ve ölmüş insan vücudunu fethedenin de kurtçuklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Çeviriler incelendiğinde Cebeci, Tuğlu ve Şentürk’ün başlığı Fatih Kurtçuk olarak Türkçeye aktardıkları ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermedikleri gözlemlenmektedir. Körpe’nin ise hikâyenin içine yerleştirilen şiir için bir başlık kullanma gereği duymadığı görülmüştür. Körpe’nin şiirin başlığını çevirisinden çıkararak göstergenin yok edilmesi eğilimini gösterdiği söylenebilir.

4.2. Birinci Kesitteki Göstergelerin Çözümlemesi ve Çevirilerin Karşılaştırması

Şiirde anlatıcı tiyatro oyununu izlemeye gelmiş olan melek topluluğundan bahsederken bu meleklerin tüllere bürünmüş olduğunu ve kanatlı olduklarını belirtir. Meleklerin beyaz tüllerle eşleştirilmesi oldukça normaldir. İlk kesitin üçüncü ve dördüncü dizesinde metnin anlam evrenini oluşturmada önemli görevi olduğu belirlenen göstergeler ve çevirileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Birinci Kesitin İkinci & Üçüncü Dizeleri ve Çevirileri

Poe	An angel throng, bewinged, bedight In veils and drowned in tears,
Cebeci	Bir melek topluluğu, kanatlı Gözyaşına boğulmuş ve bürünmüş tüllere,
Körpe	Peçelerle donanmış, gözyaşlarına boğulmuş Bir kanatlı melekler topluluğu
Şentürk	Bir melek kanatlanmamı, ölmemi bekler Perdeler arkasında gözyaşları ile dolu,
Tuğlu	Kanatlı, bir yığın melek Gözleri yaşlı, içinde tül peçelerin,

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, kaynak metinde şiirin başında tüllere sarınmış meleklerin tiyatro salonuna girişi “bedight in veils” söylemiyle verilmiştir. Ancak oyunun sonuna gelindiğinde meleklerin derin üzüntüyle bu tüllerden kurtulduğu, beşinci sekizlikteki “unveil” göstergesiyle kendini göstermektedir. Oxford sözlüğünde (2005: 766) “kadınların yüzünü ya da başlarını örtmek için kullandıkları ince kumaş parçası, tül, duvak” olarak açıklanan “veil” göstergesinin sözlükteki bir diğer anlamı peçeye işaret etse de şiirin bağlamı hesaba katıldığında meleklerin peçe takmadığı, yüzlerini ve başlarını tüllerle kapatmış şekilde tiyatro salonuna giriş yaptıkları söylenebilir.

Çeviriler betimleyici bir yaklaşımla incelendiğinde, Cebeci’nin “bürünmüş tüllere” olarak söylemi aktardığı ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermediği gözlemlenmektedir. Körpe ve Tuğlu ise peçe göstergesini kullanmayı seçmişlerdir. Körpe söz konusu söylemi “peçelerle donanmış”, Tuğlu “içinde tül peçelerin” olarak aktarmıştır. Kaynak metinde gerçekleşmemiş gücül bir anlam olarak “peçe” göstergesini kullanmayı seçmeleri anlamın kaydırılması eğilimine örnek teşkil etmektedir. “Veil” göstergesi kadınların başlarını ve yüzlerini örtmek için kullandıkları bir tür örtü anlamı taşımakta ancak metnin bağlamı ile sözcüğün bu anlamı örtüşmemektedir. Diğer yandan Şentürk söylemi “perdeler arkasında” olarak aktarmış, özgün metinle alakası olmayan bir anlam ortaya koyarak anlamın saptrılması eğilimini göstermiştir.

“Drowned in tears” ise şiirde oldukça önemli bir yere sahip olan bir başka söylemdir. Henüz oyunu seyretmemiş melekler gözyaşına boğulmuş haldedirler. Bu durum meleklerin oyunda olacakları daha oyun başlamadan bildiklerini göstermektedir. Her ne kadar bu trajik oyunun sonunu bilseler de olacakları değiştirecek güce sahip değildirler, bu yüzden gözyaşları içindedirler. Cebeci ve Körpe bu söylemi “gözyaşlarına boğulmuş” olarak, Şentürk ise “gözyaşları ile dolu” olarak aktararak kaynak metindeki vurguyu korumuşlardır. Tuğlu ise “gözleri yaşlı” şeklinde aktarmış meleklerin içinde bulunduğu durumun zorluk derecesini düşürerek anlamın eksik yorumlanmasına sebep olmuştur.

Birinci kesitin beşinci ve altıncı dizelerinde de metnin anlam evreni için önemli olan göstergeler söz konusudur. Aşağıdaki tabloda birinci kesitin beşinci ve altıncı dizeleri ile çevirileri gösterilmektedir.

Tablo 6. Birinci Kesitin Beşinci & Altıncı Dizeleri ve Çevirileri

Poe	Sit in a theatre to see A play of hopes and fears,
Cebeci	Oturmuş bir tiyatroya Görmek için bir korkular ve umutlar oyununu,
Körpe	Bir tiyatrodan oturmuş, izlemek için

Şentürk	Umutlar ve korkular üzerine kurulu bir oyunu, Umutlar ve korkular oyunu
Tuğlu	Görmek için tiyatro salonuna git Seyretmek için oturmuşlar bir tiyatrodada Oyununu umutlar ve endişelerin,

İlk kesitin beşinci ve altıncı dizelerinde, melekler tiyatro salonuna oturmuş oyunu beklemektedirler. “To see” göstergesi meleklerin orada, gala gecesinde bulunma amaçlarını ortaya koymaktadır. Amaçları da bir oyunu seyretmektir. Bu söylem aynı zamanda meleklerin yalnızca seyirci olduğunu, mevcut trajediye müdahale edemediklerini de vurgulamaktadır.

Körpe bu göstergeyi “izlemek için”, Tuğlu da “seyretmek için” olarak çevirerek aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir. Cebeci ve Şentürk ise bu söylemi “görmek için” olarak çevirmişlerdir. İngilizce’de “to see” fiili hem görmek hem de izlemek anlamlarına gelmektedir (The Oxford Dictionary of American English, 2005: 609) ancak söz konusu göstergenin şiirin bağlamına uygun olan anlamı “izlemek”tir. Bu sebeple, Cebeci ve Şentürk’ün göstergenin olası anlamlarından biri olan ancak şiirin bağlamına uymayan “görmek” çevirisiyle anlamın kaydırılması eğilimini gösterdikleri sonucuna ulaşılabilir.

Birinci kesitin yedi ve sekizinci dizelerinde metnin anlam evreni için anahtar rol üstlenen göstergeler söz konusudur. Yedinci ve sekizinci dizeler ile bu dizelerin çevirileri aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 7. Birinci Kesitin Yedinci & Sekizinci Dizeleri ve Çevirileri

Poe	While the orchestra breathes fitfully , The music of the spheres .
Cebeci	Göksel cisimlerin müziğini Kısık kısık üflerken orkestra
Körpe	Ve ara ara çalıyor orkestra Müziğini gezegenlerin
Şentürk	Orkestra aralıklarla nefes alırken -----
Tuğlu	Rastgele üflenirken orkestrada Müziği göksel kürelerin

Kaynak metinde normalde İngilizce’de orkestranın müzik çalması anlamında kullanılmayan “breathe” sözcüğü kullanılmış ve orkestranın bu eylemi gelişigüzel ve düzensiz bir biçimde gerçekleştirdiği “fitfully” göstergesi ile vurgulanmıştır. Orkestranın çaldığı söylenen müzik ise yerkürenin müziğidir. Collins sözlüğünde (<https://www.collinsdictionary.com/>) “gök kubbenin altındaki gök cisimlerinin hareketleriyle oluştuğu varsayılan, insan kulağının duyamadığı müzik” olarak tanımlanan “the music of the spheres” göstergesi de bu aşamada incelenmiştir. Anlatıcı orkestranın “music of the spheres”i çaldığını söyleyerek aslında bu oyunun evrensel bir temaya sahip olduğunu daha ilk sekizlikten okura bildirir. Yerkürenin müziğinde de tıpkı diğer göstergeler gibi insanoğlunun faniliğini anlatan eserin evrenselliği vurgulanmaktadır.

Kaynak metinde örtük olarak verilen bu göstergeyi, Cebeci “göksel cisimlerin müziği”, Körpe “gezegenlerin müziği”, Tuğlu ise “göksel kürelerin müziği” olarak çevirilerine aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilime neden olmamışlardır. Şentürk’ün çevirisinde ise bu dizenin çıkarılmış olduğu

görülmektedir. Şentürk'ün bu çeviri kararı göstergenin yok edilmesi eğilimine bir örnektir. Diğer yandan söz konusu söylemi Körpe "ara ara çalıyor" ve Tuğlu "rastgele üflenirken" olarak çevirilerine aktarıp herhangi bir anlam evirici eğilim göstermezken, Cebeci söylemi "kısık kısık üflerken" olarak çevirisine aktarmış ve anlamın bozulmasına yol açmıştır. Orkestranın kısık kısık üflemesi, sessizce çalması anlamına gelmektedir. Ancak, kaynak metinde böyle bir anlam birimi bulunmamaktadır. Şentürk ise "orkestra aralıklarla nefes alırken" olarak aktarmış ve anlamsız bir cümle üreterek anlamın parçalanmasına yol açmıştır. Anlam barındırmayan bu cümlede, yalnızca çeviri biriminin kalıntıları mevcuttur. "Breathe" göstergesi Şentürk tarafından direkt olarak nefes almak olarak aktarılmıştır. Ancak eyleyen orkestra olduğu için nefes alma eylemi söz konusu değildir.

4.3. İkinci Kesitteki Göstergelerin Çözümlemesi ve Çevirilerin Karşılaştırması

İkinci sekizlikte oyuncular okura tanıtılır. Bunlar "mime" göstergesi ile okurun karşısına çıkan pandomim sanatçılarıdır. "Mime" göstergesinin işaret ettiği sözsüz tiyatro oyununda pandomim sanatçıları sahnede mimikleriyle canlandırma yaparak söz kullanmadan oyunu izleyiciye anlatmayı başarırlar. Buradaki oyunda da oyuncular pandomim sanatçılarıdır çünkü insanoğlunun faniliğini anlatan bu eserde "mime" göstergesi ile insanoğlunun çaresizliği vurgulanmak istenmektedir. Aşağıdaki tabloda ikinci sekizliğin ilk dizesi ve çevirileri karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir.

Tablo 8. İkinci Kesitin İlk Dizesi ve Çevirileri

Poe	Mimes, in the form of God on high,
Cebeci	Mukallitler, yüksekte Tanrının kılığında,
Körpe	Yüce Tanrı'nın kılığındaki mimler,
Şentürk	Yüksekte Tanrı kılığında mimler,
Tuğlu	Tanrı şeklinde taklitçiler yüksekte

Şentürk ve Körpe söz konusu göstergeyi TDK güncel Türkçe sözlükte (<https://sozluk.gov.tr/>) "Bir oyuncunun herhangi bir davranış veya duyguyu yüz ve vücut hareketleriyle anlattığı oyun türü ve bu türü gerçekleştiren sanatçı" olarak tanımlanan "mim" göstergesi ile aktarmayı tercih etmişler ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemişlerdir. Diğer yandan, Cebeci Arapça kökenli eski bir sözcük olan ve taklitçi anlamına gelen "mukallit" sözcüğünü, Tuğlu ise direkt olarak "taklitçi" sözcüğünü kullanarak anlamın kaydırılması eğilimini göstermişlerdir. Her ne kadar "mime" göstergesinin anlamlarından biri "taklit etmek" olsa da kaynak metin bağlamında gerçekleşen anlam bu değildir, bu sebeple anlamın kaydırıldığı söylenebilir. Tiyatro sahnesindeki bu oyuncular Tanrı'nın kılığına girmişlerdir. İnsanoğlunun faniliğinin farkında olmayışının ve kendini Tanrı yerine koymasının eleştirildiği bu söylemde "in the form of God" önemli bir göstergedir. Cebeci, Körpe ve Şentürk söylemi "Tanrı kılığı" olarak aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilime neden olmamıştır. Ancak Tuğlu söylemi "Tanrı şeklinde taklitçiler" olarak çevirisine aktarmış ve anlamın bozulması eğilimini göstermiştir.

4.4. Üçüncü Kesitteki Göstergelerin Çözümlemesi ve Çevirilerin Karşılaştırması

Üçüncü sekizliğin ilk dizesinde oyun "That motley drama..." söylemiyle tanımlanmaktadır. Collins sözlüğünde (<https://www.collinsdictionary.com/>) "Birbiriyle uyumlu olmayan kişi ya da nesnelere bir

arada bulunması" olarak tanımlanan "motley" sıfatı birbirinden oldukça farklı karakteristik özelliklere sahip olan insanoğlunu tanımlamak için kullanılmıştır. Üçüncü sekizliğin ilk dizesi ve çevirileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Üçüncü Kesitin İlk Dizesi ve Çevirileri

Poe	That motley drama—oh, be sure
Cebeci	Bu karışık tiyatro-ah
Körpe	O rengârenk drama!-Ah kesinlikle,
Şentürk	Bu karmaşık drama
Tuğlu	Bu karmaşık drama!

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, Cebeci bu tiyatro oyununu "karışık" olarak tanımlamış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemiştir. Körpe ise "motley" göstergesinin anlamlarından biri olan "rengarenk" sıfatını kullanmış, ancak bu sıfat şiirin bağlamıyla uyumadığından anlamın kaydırılmasına neden olmuştur. Tuğlu ile Şentürk, tiyatro oyununu TDK güncel Türkçe sözlükte (<https://sozluk.gov.tr/>) "İçinde aynı cinsten birçok öge bulunan, birbirine az çok aykırı birçok şeyden oluşan" olarak tanımlanan "karmaşık" sıfatı ile aktarmış ve anlamın çarpıtılması eğilimini göstermişlerdir.

Üçüncü sekizliğin beşinci ve altıncı dizelerinde de metnin anlam evrenini oluşturmada önemli görev üstlenen göstergelerin varlığı söz konusudur. Bahsi geçen dizelerin kaynak metin ve çeviri metinlerde nasıl aktarıldığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. Üçüncü Kesitin Beşinci & Altıncı Dizeleri ve Çevirileri

Poe	Through a circle that ever returneth in To the self-same spot,
Cebeci	Bir çemberin içinde Her zaman aynı noktaya dönen,
Körpe	Hep aynı noktaya dönen Bir çember boyu,
Şentürk	Aynı noktaya, bu çemberin içine Geri dönen hiç olmadı.
Tuğlu	Bir çemberi izleyerek Aynı noktaya dönen daima,

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, tiyatro sahnesinde oyuncular kimliği açıkça verilmeyen bir şeyden kaçmaktadırlar. Ancak her ne kadar kaçmaya çalışsalar da hep aynı noktaya dönmektedirler. Bu bağlamda oyuncuların öznellik durumlarını sorgulamak yerinde olacaktır. Öznellik durumunu özne, eşik özne ve yükümsüz özne olmak üzere üç alt kategoriye ayıran Coquet, söylem üreticisinin bilinçli olmadığı durumların da varlığını vurgular (Coquet, 2020b: 192). Kipliklerin söylemin değişmez unsuru olduğunu belirten Coquet, kipsel boyutun anlam evrenini belirlediğini ve "gösterge tiyatrosunun en önemli ögesi olan eyleyenin de kendisini oluşturan kipsel birleşim türüyle" tanımlandığını belirtir (Coquet, 2020a: 94).

Ürettiği söylemin sorumluluğunu taşıyamayan söylem üreticisi yükümsüz özne [Fr. non-sujet] olarak adlandırılmaktadır. Öztürk Kasar, yükümsüz öznelerin zengin bir alan oluşturduğu düşüncesiyle yükümsüz öznellik durumunu sekiz alt başlığa ayırarak detaylı bir şekilde inceler (2017: 190- 194). Bu doğrultuda bakıldığında, kendi hayatları konusunda söz sahibi olamayan ve fanilikleri vurgulanan

“mime” ve “puppet” olarak nitelenen oyuncuların şiir boyunca Sündüz Öztürk Kasar’ın yükümsüz özneler sınıflandırmasına göre robotlaştırılmış yükümsüz özne konumunda olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki tabloda gösterilen dizelerde de yükümsüz özne konumundaki oyuncuların acizliği vurgulanmaktadır, çünkü ne kadar uğraşırlarsa uğraşınlar kaçamamakta ve hep aynı noktaya dönmektedirler. “Circle” göstergesi burada yükümsüz özne konumundaki oyuncuların aslında bir yere varamadıklarını yalnızca kendi etraflarında dönüp durduklarını göstermektedir. Çeviriler incelendiğinde, söylemi Cebeci “Bir çemberin içinde, her zaman aynı noktaya dönen” olarak, Tuğlu ise “Bir çemberi izleyerek, aynı noktaya dönen daima” olarak aktarmış ve herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemişlerdir. Körpe ise “through” göstergesinin etkisinde kalarak “Hep aynı noktaya dönen, bir çember boyu” çevirisiyle anlamın bozulmasına yol açmıştır. Şentürk söylemi “Aynı noktaya, bu çemberin içine geri dönen hiç olmadı” şeklinde aktarmış ve her defasında aynı noktaya dönmelerine rağmen çemberin içine geri dönen olmadığını belirtecek şekilde bir çeviri gerçekleştirerek anlamın çarpıtılması eğilimini göstermiştir.

4.5. Dördüncü Kesitteki Göstergelerin Çözümlemesi ve Çevirilerin Karşılaştırması

Dördüncü sekizlikte oyuna sahnenin ıssız bir köşesinden çıkagelen sürpriz bir karakter katılır ve oyunun seyrini değiştirir. Dördüncü sekizliğin üçüncü ve dördüncü dizesinde metnin anlam evreni açısından anahtar role sahip göstergeler ve çevirileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. Dördüncü Kesitin Üçüncü & Dördüncü Dizeleri ve Çevirileri

Poe	A blood-red thing that writhes from out The scenic solitude!
Cebeci	Kan kırmızı bir şekilde geliyor kıvranarak O resim gibi yalnızlıktan.
Körpe	Sahnedeki tenhalıktan Kıvranarak çıkan kan kırmızısı yaratık!
Şentürk	Acı veren kırmızı kan Sessizlikten çıka gelir!
Tuğlu	Kıvranan kan rengi bir şey bu, Sahne ıssızlığından çıkıp geliyor.

“Scenic solitude” göstergesi burada sahnenin تنها, ıssız olan kısmını işaret etmektedir. Ancak her iki göstergenin de İngilizce’de iki ayrı anlamı vardır. Körpe “sahnedeki tenhalıktan” çevirisiyle Tuğlu ise “sahne ıssızlığı” çevirisiyle herhangi bir anlam evirici eğilim göstermemişlerdir. Cebeci “resim gibi yalnızlıktan” olarak aktararak her iki göstergenin de kaynak metinde kastedilmeyen anlamını aktarmış bu yüzden anlamın kaydırılması eğilimini göstermiştir. Şentürk ise yalnızca “sessizlikten” olarak çevirmiş ve “scenic” göstergesini atarak göstergenin yok edilmesine neden olmuştur.

4.6. Beşinci Kesitteki Önemli Göstergelerin Çözümlemesi ve Çevirilerin Karşılaştırması

Şiirin son sekizliği olan beşinci sekizlikte, yedinci ve sekizinci dizeler metnin anlam evreni için önemli göstergeler içermektedir. Aşağıdaki tabloda yedinci ve sekizinci dizeler ile çevirileri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 12. Beşinci Kesitin Yedinci & Sekizinci Dizeleri ve Çevirileri

Poe	That the play is the tragedy “Man,” Its hero the Conqueror Worm.
-----	--

Cebeci	Bu oyun trajedisidir "İnsan"ın Ve fatih kurtçuk da onun kahramanı.
Körpe	Bu tragedyanın adı "insan", Kahramanıysa Fatih solucan.
Şentürk	Dostum! Bu oyun bir trajedir Kahramanı da Fatih Kurtçuktur.
Tuğlu	İnsan trajedisini anlatır bu oyun, Fatih Kurtçuk, başkarakterde.

"Hero" göstergesi iki anlamlı bir sözcüktür. İlk anlamı kahraman ve kurtarıcı, ikinci anlamı ise başkarakterdir (The Oxford Dictionary of American English, 2005: 321). Şiirin bağlamı hesaba katıldığında, bu tiyatro oyununun insanoğlunun hayatını ve faniliğini anlatan bir trajedi olduğu, insanı yiyip bitiren başkarakterin de "worm" olduğu söylenebilir. Tuğlu, "worm"u başkarakter olarak nitelmiş ve herhangi bir anlam evirici eğilime neden olmamıştır. Cebeci, Körpe ve Şentürk çevirilerinde "kahraman" göstergesini kullanarak kurtarıcı anlamına gelebilecek bir anlam ortaya koymuşlar ve anlamın kaydırılması eğilimini göstermişlerdir.

5. Verilerin Değerlendirilmesi

Edgar Allan Poe'nun "The Conqueror Worm" başlıklı şiiri ve Türk yazın dizgesinde bulunan dört farklı çevirisi betimleyici bir yaklaşımla Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Öztürk Kasar, 2021) doğrultusunda karşılaştırıldığında, çevirilerde karşılaşılan anlam evirici eğilimlerin sayısı aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde gösterilmiştir.

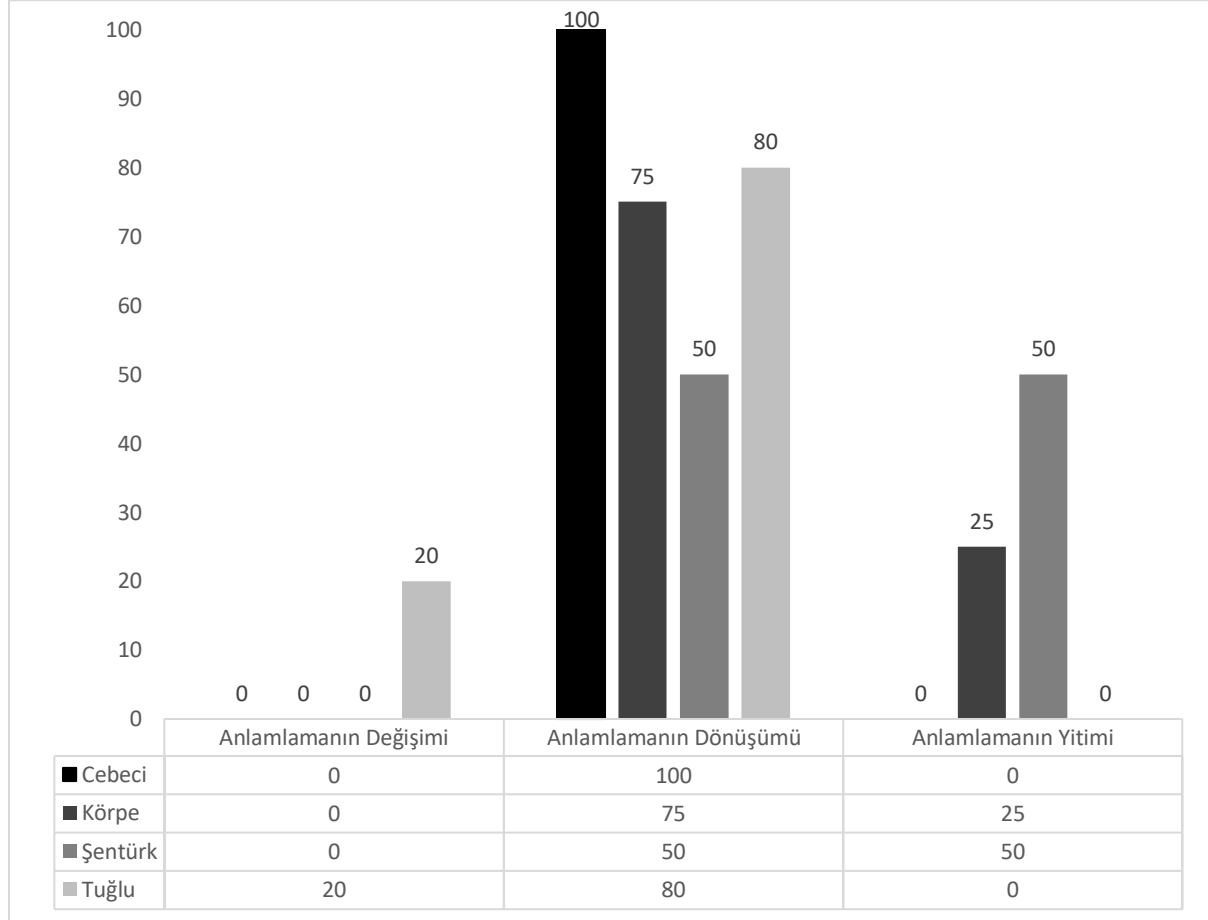
Tablo 13. Çevirilerde Saptanan Anlam Evirici Eğilimlerin Çevirmen Odaklı Dağılımı

Anlam Evirici Eğilim Türü	Cebeci	Körpe	Şentürk	Tuğlu
Anlamın Aşırı Yorumlanması				
Anlamın Bulanıklaştırılması				
Anlamın Eksik Yorumlanması				1 örnek
Anlamın Kaydırılması	4 örnek	2 örnek	2 örnek	2 örnek
Anlamın Bozulması	1 örnek	1 örnek		1 örnek
Anlamın Çarpıtılması			2 örnek	1 örnek
Anlamın Saptırılması			1 örnek	
Anlamın Parçalanması			1 örnek	
Göstergenin Yok Edilmesi		1 örnek	2 örnek	

Tabloda görüldüğü üzere, Oğuz Cebeci'nin çevirisinde dört kez anlamın kaydırılması eğilimini, bir kez ise anlamın bozulması eğilimini gösterdiği gözlemlenmiştir. Cebeci'nin çevirisinde saptanan anlam evirici eğilimlerin hepsi anlam alanının sınırında, anlamlamanın dönüşümü alanındadır. Dost Körpe'nin çevirisinde anlamın kaydırılması eğilimi iki örnekte kendini gösterirken anlamın bozulması ve göstergenin yok edilmesi eğilimleri birer örnekte gözlemlenmiştir. Şentürk'ün çevirisinde ikişer kez anlamın kaydırılması, anlamın çarpıtılması, göstergenin yok edilmesi eğilimleri gözlemlenirken birer kez anlamın saptırılması, anlamın parçalanmasına örnekler bulunmuştur. Tuğlu'nun çevirisinde iki örnekte anlamın kaydırılmasına rastlanırken anlamın eksik yorumlanması, anlamın bozulması ve anlamın çarpıtılması eğilimlerine birer örnek gözlemlenmiştir.

Gerçekleştirilen inceleme sonucunda çevirilerde saptanan anlam evirici eğilimlerin anlamlamanın değişimi, anlamlamanın dönüşümü ve anlamlamanın yitimi düzeylerine oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Grafik 1: Çevirilerde Saptanan Anlam Evirici Eğilimlerin Çevirmenlere Göre Yüzdelerle Dağılımı

Cebeci'nin çevirisinde saptanan beş anlam evirici eğilimin beşi de anlamlamanın dönüşümü aşamasındadır. Körpe'nin çevirisinde saptanan dört anlam evirici eğilim ise üçü anlamlamanın dönüşümü, biri ise anlamlamanın yitimi ile sonuçlanmıştır. Çevirisinde saptanan sekiz anlam evirici eğilim ile en çok anlam evirici eğilime başvurduğu gözlemlenen Şentürk'ün gösterdiği eğilimlerin dördü anlamlamanın dönüşümü düzeyinde, dördü ise anlamlamanın yitimi düzeyindedir. Çevirisinde beş anlam evirici eğilim saptanan Tuğlu'nun bir eğilimi anlamlamanın değişimi aşamasındayken diğer dört eğilimi anlamlamanın dönüşümü ile sonuçlanmıştır.

6. Sonuç

Sonuç olarak, Edgar Allan Poe'nun "The Conqueror Worm" başlıklı şiirinin ve Türk yazın dizgesindeki dört farklı çevirisinin konu edildiği bu çalışmada çeviri göstergebilimi bağlamında bir çeviri eleştirisi gerçekleştirilmiştir. Öztürk Kasar'ın Greimas, Benveniste ve Coquet tarafından geliştirilmiş olan metin çözümleme yöntemlerinden esinlenerek ortaya koyduğu göstergebilimsel çözümleme yöntemi doğrultusunda metinler incelenmiş, Çeviride Anlam Evrilmesi Dizgeselliği (Öztürk Kasar, 2021) doğrultusunda çevirmen kararları yorumlanmıştır. Çevirilerde farklı oranlarda anlam evirici eğilim gözlemlenmiştir.

Göstergebilim ışığında yapılan çeviri eleştirisi sonucunda göstergenin anlam alanı içinde gerçekleşen anlam evirici eğilimlerden yalnızca anlamın eksik yorumlanmasına örnek bulunmuştur. Göstergenin anlam alanının sınırlarında gerçekleşen anlam evirici eğilimlerin ise üçüne dair de örnekler saptanmıştır. Anlamın kaydırılması, bozulması ve çarpıtılması eğilimlerinden en çok anlamın kaydırılmasına yönelik örnekler gözlemlenmiştir. Çünkü kaynak metinde yazar sürekli olarak iki anlamlı sözcükleri kullanarak okuru yanıltmak istemiş, çevirmenler de genellikle bu ikilikler odağında bilinçli ya da bilinçsiz olarak anlam evirici eğilimler göstermişlerdir. Göstergenin anlam alanının dışında olduğu anlam evirici eğilimlerden anlamın saptırılması, parçalanması ve yok edilmesi olmak üzere her birine dair örnekler bulunmuştur.

Anlam evirici eğilimlerin en yoğun şekilde görüldüğü çeviri, Nebiha Şentürk'ün çevirisi olmuştur. Bu durumun Şentürk'ün metne müdahalesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Her ne kadar Poe, çalışmaya konu olan şiiri sonradan "Ligeia" başlıklı hikayesinin içine eklese de şiirde bir değişiklik yapmamıştır. Oysa Şentürk çevirisinde hikâye bulunmamasına rağmen şiiri Ligeia'nın ağzından yazılmış şekilde değiştirmiştir. Şentürk'ün çevirisinde anlam evirici eğilimlerin yoğun bir şekilde gözlemlenmesinin çevirmenin bu kararından kaynaklandığı söylenebilir. Anlam arayışında çevirmene ışık tutan ve yol gösteren göstergebilimin çeviri eleştirisi için de başvurulacak bir kaynak olduğu açıkça ortadadır.

Kaynakça

- Allan Poe, E. (1999). *Bütün şiirleri*. Oğuz Cebeci (Çev.). İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Allan Poe, E. (2002). *Bütün hikâyeleri*. Dost Körpe (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Allan Poe, E. (2011). *Kuzgun*. Nebiha Şentürk (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Allan Poe, E. (2017). *Şiirler ve anılar*. Osman Tuğlu (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Benjamin F. (2008). *The Cambridge introduction to Edgar Allan Poe*. Cambridge University Press. Cambridge: UK.
- Coquet, J.C. (2020a). Sözcüleyenler ve kiplikler: La Fontaine'in Kurtla Kuzu adlı fablı. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi (DEDÇED)*. Sündüz Öztürk Kasar (Çev.). c.1. s.1: 92-115.
- Coquet, J.C. (2020b). Yükümsüz özne sorunsalı. *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi (DEDÇED)*. Sündüz Öztürk Kasar (Çev.). c.1. s.2: 187-199.
- Parnwell, E.C. (2005) *The Oxford Dictionary of American English*, Oxford University Press.
- Kennedy, J.G. (2001). *A historical guide to Edgar Allan Poe*. New York: Oxford University Press.
- Kuleli, M. (2021). Coquet's "Theory of instances of enunciation" in the analysis of Othello from the perspective of semiotics of translation. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 17 (Special Issue 1). 86-108.
- Öztürk Kasar, S. (2009). Pour une sémiotique de la traduction. *La Traduction et ses Métiers*. ed. C. Laplace, M. Lederer, D. Gile. Caen : Lettres Modernes Minard: 163-167.
- Öztürk Kasar, S. (2017). Jean-Claude Coquet ve söyleyenler kuramı. *Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'a Armağan*. ed. İrem Onursal Ayırır, Ece Korkut. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları: 183-199.

Öztürk Kasar, S. (2021). Çevirmek anlamı eğip bükmek sanatı mıdır? *Söylem, Anlam ve Çeviri Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar/ Interdisciplinary Debates on Discourse, Meaning and Translation*. ed. D. Tuna, M. Kuleli. Ankara: Anı Yayıncılık: 19-44.

Öztürk Kasar, S. ve Tuna, D. (2015). Yaşam, yazın ve yazın çevirisi için gösterge okuma. *Frankofoni Fransız Dili ve Edebiyatı İnceleme ve Araştırmaları Ortak Kitabı*. Ankara: Bizim Grup Basımevi.

Tuna D. ve Kuleli M. (2017). *Çeviri göstergebilimi çerçevesinde yazımsal çeviri için bir metin çözümleme ve karşılaştırma modeli*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Tuna, D. ve Çelik, B. (2021). From wiping out of the meaning to over-interpretation: the translator as covert co-author in the rewriting of Istanbul. *Journal of Language and Linguistic Studies*, c.17. s.2: 1083-1098.

Yaman, B. (2021). Çeviri Göstergebilimi bakış açısıyla Reşat Nuri Güntekin'in Yaprak Dökümü romanının çözümlenmesi ve W. D Halsey'e ait İngilizce çevirisinin incelenmesi. *Turkish Studies – Language*. 16(2), 909-932.

<https://www.collinsdictionary.com/> [23.07.2021]

<https://sozluk.gov.tr/> [13.08.2021]